

**VAI/FUALAAU MO LE MAMAPALA
Faamatalaga mo tagata mama'i
TUBERCULOSIS MEDICATIONS
Information for patients**

Ole a amataina nei le kosi o togafitiga ua faatonuina ele foma'i e togafiti ai lou ma'i mamapala (TB). Ole ma'i mamapala TB ose ma'i matautia e faaleagaina ai lou soifua maloloina pe a le faia iai se togafiti. E mafai ona faamamā ma te'a ese le mamapala TB pe faaoga vai/fualaa sa'o.

Vaavaaiga

E taua lava lou inuina o vai/fualaa e pei ona faatonuina atu. Ole inuina o vai/fualaa i soo se taimi ae ole taimi faatonuina atonu ole a tete'e mai ai ele tino nei vai/fualaa, ona faigata ai lava lea ole togafitiga o lou ma'i.

Ina ia aua nei tupu mai nei faafitauli, o togafitiga uma lava mo le ma'i mamapala TB e tatau lava ona matuā vaavaaia lelei. O lona uiga e tatau lava ona inuina vai/fualaa i luma ole tausima'i poo se tagata faigaluega ale falema'i. Ole a mafai ona tali e tausima'i ile Falema'i mamapala - TB Clinic soo sau fesili lava e uiga i ou togafitiga ole mamapala TB. Ole a latou vaaia foi nisi aafiaga e tupu mai ona o togafitiga ma afai ae tatau ai, faatulaga oe e vaai le foma'i.

Ose mea **TAUA TELE** lou faaauau e inu pea vai/fualaa, se'iloga ua fai atu lau foma'i ole TB Clinic e taofi aua le toe inua (tusa lava pe ua faalogo atu ua e malosi), ina ia puipua ai le toe foi mai ole ma'i TB .

Aiseā e manaomia ai lou inuina o nei vai/fualaa?

- la mamā ai le faama'i TB ;
- la puipua ai le tutupu o mea leaga e tete'e mo le faama'i TB; ma
- la puipua ai le sosolo tele atu ole faama'i TB.

O a vai/fualaa e faaoga ile togafitiga ole mamapala TB?

O vai/fualaa e faaoga ile togafitiga ole mamapala TB e pei ona masani ai ole *vai tui (antibiotics)* e *igoa ole* Isoniazid, Rifampicin, Pyrazinamide ma le Ethambutol. Atonu e mafai ona tusi mai le pepa e tala mai ai nei vai ele foma'i i aso taitasi poo le faatolu ile vaiaso.

E tatau lava ona inu nei vai/fualaa e pei ona faatonuina atu e lau foma'i ia lē ititi ifo ile ono masina. I nisi tagata mama'i, ae le tupu so'o le tulaga lenei, atonu ole a manaomia e inu pea vai/fualaa mo le 2 tausaga.

Faamolemole ia mautinoa ta'u i tausima'i pe afai e iai se faapogai ole a lē mafai ai ona e sau ile TB Clinic, poo le fai ile tausima'i e alu atu e vaai oe i lou fale, (e.g. pe afai o iai seisi au appointment – mea ete alu iai) i aso ia e fai ai ou togafitiga ma ole a matou toe faia nisi fuafuaga ia fetau mo oe.

Aiseā ua tele ai nei ituaiga vai/fualaa e inu ma faaoga uma aofai faatasi?

O vai/fualaa mo le mamapala TB o vai tui (antibiotics). E eseese auala e aogā ai e tapē ai siama ole mamapala TB . O siama ole mamapala TB e tuai ma telegese lava faatoa pepē ma e manaomia lava le tuufaatasiga o nei vai/fualaa ia le ititi ifo ile ono masina e tapē ai nei siama.

Afai ae faaoga ma inu eseese tai tasitasi vai/fualaa, ole a vave a ona mafai e siama ole mamapala TB ona tetee mai i nei vai/fualaa. I Ausetalia, e toalaitei lava le fuainumera o tagata e maua ile mamapala TB ua iai le tulaga lea ua tetee mai le ma'i i vai/fualaa e faaoga ile togafitiga ole ma'i TB. Afai ae tupu lea tulaga atonu ole a toe faaopopo atu nisi vai tui – antibiotics ma atonu foi ole a manaomia le umi atu ole taimi e fai ai pea togafitiga.

Faateetega a o faia togafitiga mo le mamapala TB

E mafai ele ava malosi (Alcohol) ma le parasetimolo (paracetamol) ona aafia ai ma faalavelave i vai/fualaa. Ole inu ava malosi poo le inuina ole parasetimolo a o e inuina vai/fualaa mo le mamapala TB e mafai ona mafua ai faaletonu poo nisi ma'i e tutupu mai ai, ole a faaleagaina ai lou soifua lelei. Ua fautuaina la oe ia aua le inu ava malosi a o fai ou togafitiga.

Faamolemole ia utagia foi, ole fai ma le sau ole ma'i masina (menstrual) i taimi eseese (irregular) ae lē o taimi e masani ai, atonu ole a tupu a o faia nei togafitiga. Ua fautuaina tamaitai ia aua nei maua ile ma'ito a o faia nei togafitiga mo le ma'i mamapala TB. Ole aogā ole fualaa e inu e taofi ai le maua ile ma'ito, ole a faaititia ele Rifampicin, ma avea ai lenei metotia e taofi ai le maua ile ma'ito (contraception) ose mea e lē faatuatuaina. Ua fautuaina foi ia tamaitai o faia togafitiga mo le mamapala TB ina ia faaoga nisi metotia e taofia ai le maua ile ma'ito (alternative contraception). E tatau ona talanoa i lau foma'i e uiga i nei auala e ese mai e taofia ai le maua ile ma'ito.

Afai ua maua oe ile **MA'ITO** poo e **FAASUSUINA E OE LAVA** lau pepe ta'u vave loa i lau foma'i ole TB Clinic. Atonu e manaomia loa le toe sui o vai/fualaa na ete inuina.

E manaomia le sueina pea lava o lou toto i taimi atofaina e siaki ai poo iai nisi aafiaga mai vai/fualaa nei e inu. Ole a faatulaga e lau foma'i le sueina o lou toto mo oe.

Fesootaiga ile va o vai/fualaa

E taua lava lou ta'u ile Foma'i o mamapala TB ia na iloa pe afai o e inuina nisi vai/fualaa poo e faaogaina togafitiga ole hepola (herbal remedies) ina ia mafai ona matou iloiloina se tulaga e ono aafia ai le togafitiga o oe ile mamapala TB mai isi vai/fualaa ese mai na ete inuina.

O anetaseti (antacids) e maua ai i totonu ni vaega ole alamini (aluminium components) (e.g. Kavisikone -Gaviscon) e lē tatau ona inuina i totonu ole lua itula talu ona inu vai/fualaa ole mamapala TB. O togafitiga mefatone (methadone) atonu e fesootai foi ma vai/fualaa ole mamapala TB. O nisi foi o vai/fualaa e togafiti ai le ma'isuka, faama'i Pakinisone, HIV, ma'imāliu poo le ma'i fatu (diabetes, Parkinson's disease, HIV, epilepsy or cardiac conditions) e mafai foi ona fesootai ma vai/fualaa ole mamapala TB. Afai o togafiti oe i soo se ma'i lava o ma'i ia pei ona iai i luga, e taua lava lou ta'u i lau foma'i ole mamapala TB.

E faapefea ona inu vai/fualaa

E aogā ma galue lelei vai/fualaa pe a inu aofai faatasi uma TASI le itula ae le'i, poo le LUA itula a ua uma ona 'ai, ma ia inu ma se ipuvai. Ole mea sili foi le inu o vai/fualaa ile taimi masani lava i aso taitasi.

Mo tagata mama'i e maua ile faaufau fiapua'i, e mafai ona inu a latou vai/fualaa faatasi ma sina mea'ai māmā (eg, falaoa faapa'u mago). Afai o maua oe ile faaufau fiapua'i, e taua lou ta'u ile tausima'i poo le foma'i foi.

Afai e iai se faafitauli ile inuina o au vai/fualaa, faamolemole talanoa ile tausima'i poo le foma'i ole mamapala TB.

Aafiaga e ono tupu mai vai/fualaa mo le mamapala TB

Faapei lava o vai/fualaa uma, e iai lava nisi aafiaga e ono tupu mai foi i vai/fualaa ia e faaoga ile togafitiga ole mamapala TB i nisi o tagata. Afai e tupu mai tulaga ia, faamolemole lipoti vave lava ile foma'i poo le 'au tausima'i ile TB Clinic.

Afai o maua oe ini auga ma ni uiga e lē masani ai, pe ete faalogoina ete ma'i ma lē malosi lelei, faamolemole talanoa i lau tausima'i ole TB poo le foma'i foi. A e manaomia vave faafuasei le vaaia ose foma'i a ua uma itula faigaluega, alu ile Matagaluega o Faalavelave Faafuasei ile falema'i pito lataane ia oe ma **ave le lisi o au vai/fualaa mo le mamapala TB.**

Aafiaga e mafai ona tupu mai e aofia ai ae le gata ai i:

- Pakapaka sasao ma le mageso
- Faaufau fiapua'i (faalogona ma'i), leai se fia'ai
- Sasama le tino ma mata
- Matuā lagona le vaivai
- Nenefu le vaai, lē lelei le vaai i lanu eseese
- Eseese taimi e sau ai le ma'i masina
- Manava tatā
- Tiga so'oga o ivi e lē masani ai /nunu
- Fiva, tiga le ulu ma tiga ma maso
- Faatetele le uno'oa ole tino

Lanu moli mai loimata, vaivai meauli o mata e vaai ai, e tupu le sisina mai ole alou poo le feauvai, e masani ona tupu i tagata o loo togafitiina mo le mamapala TB ma e lē se mea e ono faapopleina ai.

FAAMOLEMOLE AUA NEI FAATUAI LOU TALANOA I SOO SE VAEGA O AU TOGAFITIGA MA LAU FOMA'I OLE MAMAPALA TB POO LE TAUSIMA'I FOI OLE CLINIC.

References: (Faasinomaga)

1. (Lomiga 12, 2003 Taiala o Togafitiga, Vai tui)
1. Therapeutic Guidelines, Antibiotic, Version 12, 2003
2. Department of Health, Controlling Tuberculosis in NSW 2005
2. (Matagaluega Soifua maloloina, Puleaina ole Mamapala i NSW 2005)